

Aboubakar Moumie

“KROK” University

EVALUATION OF THE INFLUENCE OF BUSINESS ACTIVITY IN THE WORLD BANKING SERVICES ON THE ECONOMIC SAFETY OF THE STATE

Summary

The article deals with the qualitative and quantitative assessment of the impact of business activities in the global sphere of banking services on the economic security of the state; functions of banking services in a global financial state, and instruments for influencing territorial changes in business activities in the global sphere of banking services in order to strengthen the economic security of the state.

Key words: banking services, the global market, the global scope of banking services, financial security, the security of national banking systems.

УДК 330.123.7:631.11

Муравський О. А.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено теоретичні і практичні аспекти специфіки формування оборотних коштів сільськогосподарських підприємств. Визначено джерела формування та основні стадії відтворення оборотних засобів. Показано вплив особливостей сільськогосподарського виробництва на організацію кредитних відносин.

Ключові слова: оборотні кошти, фінансові ресурси, кредитні відносини, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств нерозривно пов'язане з наявністю достатньої кількості оборотних коштів та специфікою їх формування. Розрив у часі між термінами здійснення витрат і одержання доходів, природно-кліматичні особливості, темпи проведення робіт і період одержання готової продукції визначають специфіку сільськогосподарської галузі, що характеризується особливостями формування і використання оборотних коштів у сільськогосподарських підприємствах. Актуальність цього питання зумовлена ще й тим, що на частку оборотних активів сільськогосподарських підприємств припадає велика питома вага, а їх відсутність може спричинити перебої у виробничому процесі аж до його повної зупинки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні основи специфіки формування оборотних коштів викладені у працях таких вітчизняних та зарубіжних економістів, як І.А. Бланк, О.А. Галич, Л.В. Давидова, І.М. Зеліско, Г.Г. Кірейцев, О.В. Олійник, П.Т. Саблук, Е.С. Стоянова, Є. Брігхем, Р. Мертон, Р.Н. Холт, Л.М. Худолій, Й. Шумпетер та інші. Зараз питання ефективного використання оборотних коштів сільськогосподарських підприємств набувають актуальності у зв'язку зі складними фінансово-економічними умовами функціонування сільськогосподарської галузі. Тому продовження наукових досліджень у цьому напрямі є об'єктивно необхідними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Потрібно відзначити значний науковий доробок учених щодо обраної проблематики, проте залишаються не повністю висвітленими питання, присвячені процесу формування стабільних джерел фінансових ресурсів для забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, повного і вчасного фінансування підприємницької діяльності в аграрній сфері за оптимальних витрат коштів та інших матеріальних ресурсів. З огляду

на це, доцільним є розглянути специфіку формування оборотних коштів сільськогосподарського підприємства, яка б передбачала чітке виділення джерел оборотних коштів. Все вищенаведене свідчить про наукову та практичну актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є вивчення специфіки формування і використання оборотних коштів сільськогосподарських підприємств, доцільності забезпечення потреби в оборотних коштах за рахунок залученого капіталу, що дасть можливість оптимізувати джерела їх формування.

Виклад основного матеріалу. У кожному сільськогосподарському підприємстві у процесі відтворення відбувається безперервне поновлення в натурально-речовинній і вартісній формі спожитих засобів виробництва. Але оскільки відбувається не просте, а розширене відтворення, то лише одного відшкодування попередньо авансованих оборотних коштів недостатньо. Їх необхідно постійно збільшувати і поповнювати. У зв'язку із цим варто розглядати, з одного боку, джерела вже авансованих, тобто функціонуючих у процесі кругообігу коштів, з іншого – джерела їхнього розширення і поповнення [6].

У межах авансованих оборотних коштів джерела постійно закріплюються в підприємстві і безупинно відновляються по завершенні кожного циклу кругообігу. Оборотні кошти сільськогосподарських підприємств у межах уже авансованих не витрачаються і не споживаються. У процесі кругообігу постійно змінюється лише їхня речова форма, а величина та вартісний зміст залишаються незмінними (їх величина збільшується за розширеного відтворенні). У цьому сенсі джерела оборотних коштів – величина постійна, чітко фіксована.

Джерела формування оборотних коштів сільськогосподарського підприємства (власні та позичкові), по суті, не відрізняється від джерел в інших галузях економіки, але все ж мають певні особливості [4]. Причому сільське господарство,

зважаючи на його специфіку, особливо потребує врахування об'єктивних вимог галузі та належної організації її фінансового забезпечення.

У процесі розширеного відтворення в сільськогосподарських підприємствах всі засоби проходять три стадії: придбання (накопичення), виробництва і реалізації. Підвищення ефективності виробництва в аграрних підприємствах згідно з науково обґрунтованими положеннями можливе лише за умови, якщо власні оборотні засоби авансовані в мінімальних розмірах, а позичені спрямовуються на створення сезонних запасів і витрат, забезпечують оптимальну структуру засобів сфери виробництва та сфери обігу. Своєчасне введення позикових засобів у виробничий процес усуває небезпеку його призупинення з причини відсутності фінансових ресурсів на придбання основних і оборотних засобів [7, с. 1].

Тобто в окремі періоди року сезонність виробництва в сільськогосподарських підприємствах зумовлює зростання потреби в оборотних засобах, для створення яких часто не вистачає власних коштів. У зв'язку з цим сільськогосподарські підприємства змушені постійно шукати альтернативні джерела формування оборотних засобів. На сучасному етапі розвитку виробничих відносин таким джерелом можуть бути аванси заготовельних організацій через проведення державних закупівель сільськогосподарської продукції. Авансування заготовельними організаціями сільськогосподарських підприємств дасть можливість покрити нестачу власних оборотних засобів у період нарощування витрат, сприятиме зростанню обсягів виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції [2, с. 41].

Характерна особливість використання оборотних засобів у сільському господарстві полягає в тому, що ефективність їх використання значною мірою пов'язана з інтенсивністю їх вкладення на одиницю земельної площі. У сучасних умовах відчутний негативний вплив на ефективність використання оборотних активів, уповільнення їх оборотності мають чинники кризового стану економіки, що діють незалежно від бажання підприємства. Водночас сільськогосподарські підприємства використовують внутрішні резерви підвищення ефективності використання оборотних активів, на які вони можуть суттєво впливати [2, с. 40].

Як відомо, у зв'язку із сезонністю сільськогосподарського виробництва і невідповідністю у часі вкладання коштів у виробництво й отримання продукції потреба в оборотних коштах у сільськогосподарських підприємствах протягом року неоднакова. Якщо для фінансування постійної частини оборотних активів використовують власні та привіряні до них засоби, то для покриття частини змінюваних активів доцільно застосовувати механізм короткострокового кредитування, види і форми якого залежать від руху оборотного капіталу підприємства і тривалості операційного циклу. Саме тому для фінансування поточної діяльності сільськогосподарських підприємств зазвичай залучають комерційний кредит та інші форми банківського кредитування, найбільш гнучкими з яких нині є овердрафт і кредитні лінії, а також бюджетний і податковий кредити, сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості [4; 1].

У ринкових умовах господарювання кредитні ресурси сільськогосподарських підприємств відіграють вирішальну роль у системі забезпечення оборотними коштами виробничого та збутового процесів, отже, сезонний розрив між вкладанням

і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, підвищена потреба в обігових засобах перетворюють кредит в обов'язкове джерело поповнення фінансових активів.

Кредитування аграрних підприємств ґрунтується на тих принципах, що й кредитування підприємств інших секторів економіки, але має суттєві особливості, які визначаються залежністю відтворювального процесу в галузі від природних умов. Саме це зумовлює, по-перше, чітку періодизацію процесу виробництва й унеможлиблює перерви у ньому, що викликає потребу в забезпеченні кредитами дія товаровиробників галузі у чітко визначений час і в повному обсязі; по-друге, уповільнений оборот капіталу потребує збільшення термінів залучення кредитних ресурсів і зниження плати за кредит; по-третє, нееквівалентність обміну та низький рівень прибутковості сільськогосподарського виробництва потребують зниження плати за кредит; по-четверте, низький рівень технічної оснащеності виробництва за високого рівня зносу техніки та використання застарілої технології вимагає значного обсягу кредитного забезпечення інвестиційного характеру; по-п'яте, підвищений рівень ризикованості галузі потребує застосування адекватного рівня страхового захисту [1].

У результаті особливості сільськогосподарського виробництва мають суттєвий вплив на організацію кредитних відносин. Тому існує необхідність ідентифікації та врахування цих особливостей, які формують специфіку умов кредитування, задля забезпечення чіткого уявлення про вплив і взаємозв'язки між цими процесами (рис. 1.).

Врахування наведених особливостей створює передумови для розв'язання основної проблеми вітчизняних сільськогосподарських підприємств – низької платоспроможності. Розвиток кредитних відносин в аграрній сфері дає можливість розірвати коло проблем, де, з одного боку, – збитковість і неможливість у зв'язку з цим отримати кредит, а з іншого – відсутність кредитоспроможності і як наслідок наявність збитковості.

Важливо наголосити, що, окрім перелічених факторів впливу на кредитні відносини в аграрному секторі, важливе місце займає фактор екологічного ризику. Сільськогосподарські підприємства мають справу з хімічними речовинами різного цільового призначення, які несуть в собі загрозу значного екологічного навантаження на навколишнє природне середовище. На екологічному стані ґрунту, якості поверхневих і підземних вод та інших природних ресурсів часто позначається нераціональне господарювання окремих сільськогосподарських підприємств, які прибуток ставлять на перше місце, нехтуючи екологічним складником. Штрафні санкції, передбачені вітчизняним законодавством, можуть поставити під загрозу кредитоспроможність підприємства, а погіршення екологічного стану довілля невідворотно вплине на якість продукції. Тому врахування екологічних норм у сільськогосподарському виробництві є об'єктивною необхідністю не тільки з природоохоронної, а й з економічної позиції.

Зазначимо, що існуючий механізм кредитування сільськогосподарського виробництва потребує постійного моніторингу та вдосконалення [5]. Практичний досвід розвинутих європейських країн свідчить про важливість розвитку в системі фінансово-кредитних відносин аграрної галузі й інших суб'єктів: необхідно розширювати відносини з кредитними спілками, кооперативними банками, лізинговими, інвестиційними компаніями

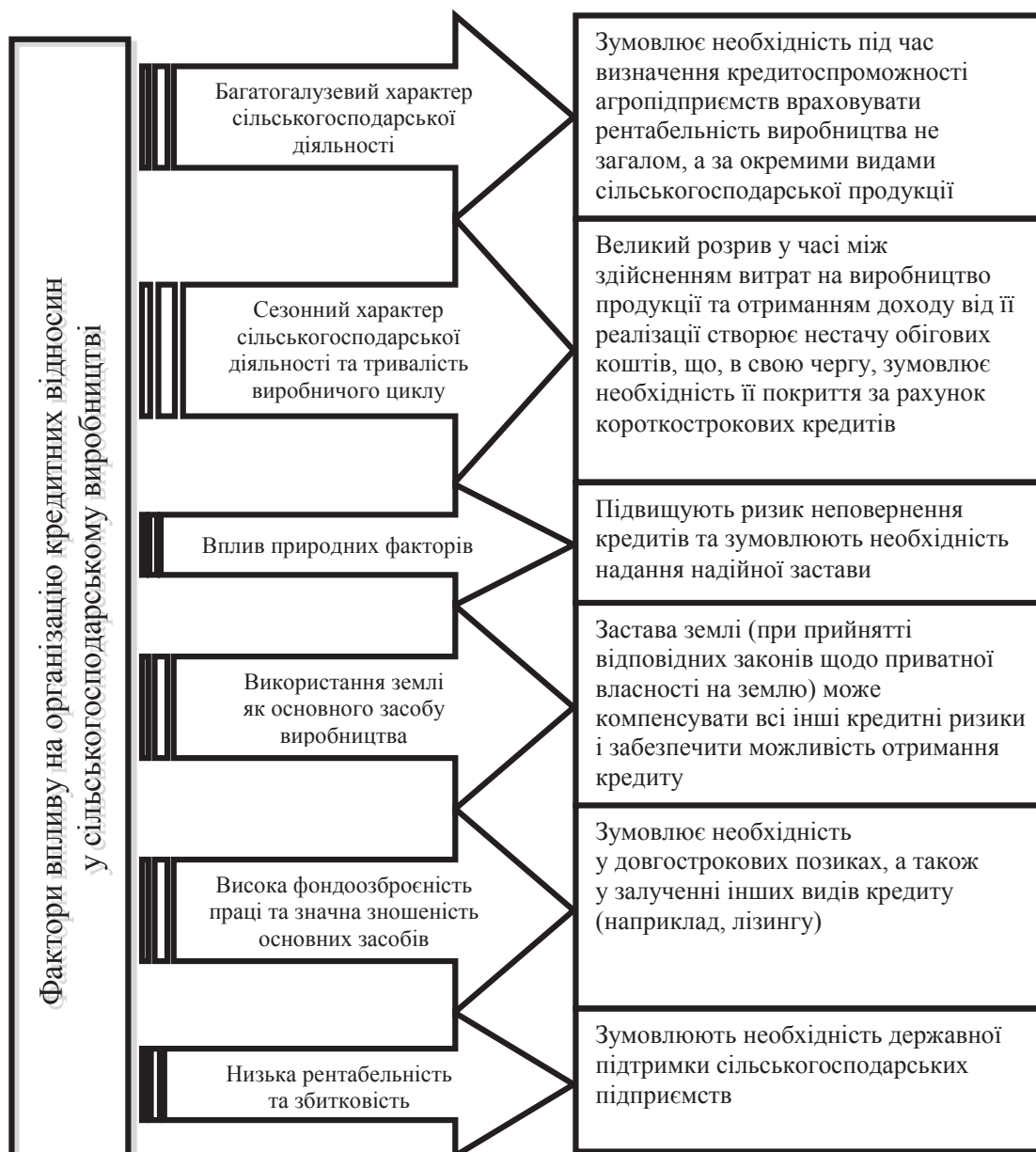

Рис. 1. Особливості сільськогосподарського виробництва та їх вплив на організацію кредитних відносин

ями, ломбардами, підприємствами з постачання матеріально-технічних ресурсів, переробними підприємствами, що можуть здійснювати підтримку аграрного виробництва на взаємовигідних умовах як малих, так і середніх підприємств і господарств населення в сільській місцевості.

На стані системи кредитування в сільському господарстві відчутно позначаються негативні явища, які генеруються і дотепер світовою економічною кризою [5]. Причина криється не тільки в обережності позицій банківських установ, але і в зростанні вартості кредитних ресурсів.

Причиною можна вважати комплекс протиріч, на перший погляд, об'єктивного характеру. До них відносять передусім термін кредитування, який може впливати на формування ресурсної основи інвестування.

Так, з огляду на специфіку галузі оптимальним (а деколи і мінімальним) терміном є п'ятирічний період. Банки ж в основному надають кредити такого характеру на термін до трьох років з причини відсутності в сучасних умовах значних і стабільних довгострокових пасивів. По-друге, відсут-

ність у більшості виробників ліквідної застави на протигагу прагненню банківських установ забезпечити позику заставою, яка в рази перевищує суму самої позики. По-треє, досить часто важко передбачувати можливість фінансових втрат сільгоспвиробників через неврожай або негативну цінову кон'юнктуру, і у зв'язку з цим існує висока ризиковість співпраці з аграріями для кредитної установи. Як вихідна із зазначеної постає проблема, пов'язана із встановленням вищих, ніж у середньому в економіці, кредитних ставок на протигагу обмеженості рівня рентабельності і можливостей щодо сплати такої ціни кредиту позичальниками. По-четверте, відсутність відповідного страхового захисту ризиків природного характеру та доходів сільгоспвиробників, належного страхового захисту кредитних операцій. По-п'яте, наявність протиріч в обґрунтуванні розмірів позик, що пов'язано з відсутністю чітких критеріїв оцінки кредитоспроможності позичальника з урахуванням специфіки галузі прикладання кредитних ресурсів. Проблема ускладнюється слабкістю системи нормування оборотних коштів у сільськогосподар-

ських підприємств. До переліку зазначених протиріч можна віднести залежність реалізації процедури компенсації частини кредитних ставок від наявності бюджетних ресурсів [7].

Важливою є підтримка сільськогосподарських товаровиробників державою у вигляді часткової компенсації з державного бюджету процентних ставок за кредитами комерційних банків. Проте на практиці реально скористатися такою підтримкою може лише велике сільськогосподарське підприємство. Поряд із позитивною стороною цього інструменту існують і певні недоліки, а саме залучення значних сум бюджетних ресурсів, які в кінцевому рахунку опиняються не у сільськогосподарських виробників, а у комерційних банків; неадекватне встановлення процентних ставок за сільськогосподарськими кредитами, які є значно більшими (у 3–4 рази), ніж у Європі; прийнятність такого кредитування лише тих сільськогосподарських підприємств, які мають у власності достатню для банків заставу; не вигідність для комерційних банків надавати невеликі суми кредитів, які порівняно з їх дохідністю не становлять інтересу для кредиторів; наявність ризику, що позичальники за зміни економічних умов у країні підвищуватимуть відсоткову ставку за кредитом.

Ці проблеми є більш актуальними для сільськогосподарських товаровиробників, які не мають у розпорядженні значних земельних наділів, територіально осілі та є значно ближчими до проблем сільських територій. Великі аграрні об'єднання, які сьогодні в Україні набувають особливого масштабу діяльності, – це агрохолдинги. Вони зазвичай представлені в кількох регіонах та максимально спрямовані на одержання прибутку, а їх соціальна відповідальність не зумовлена ні законодавством, ні економічними стимулами.

У цьому і криється основне протиріччя соціально-економічного розвитку аграрної галузі, коли в державі не створено фінансового і стимулюючого механізмів, спрямованих на підтримку соціально та екологічно відповідального аграрного підприємця.

Один із найвагоміших напрямів розвитку фінансової підтримки аграрної сфери тісно пов'язаний з найважливішою особливістю кредитування сільського господарства та формуванням механізмів гарантування повернення позик. Йдеться про чинник, який взагалі формує можливість такого господарювання, – землю.

У цивілізованому світі землевласники користуються своїм законним правом розпорядження нерухомим майном на власний розсуд і мають можливість отримати під заставу земельної ділянки дешеві кредити для залучення в оборот додаткових коштів. Мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні унеможливило подібні фінансово-кредитні операції, формуючи при цьому парадоксальне явище «неповноцінної власності».

Останнім часом у суспільстві поширюються різні думки щодо залучення земель сільськогосподарського призначення в ринковий обіг: по-перше, це побоювання негативних можливих наслідків запровадження обігу сільськогосподарських земель, а саме заможні покупці, олігархи та фінансові групи скуплять великі ділянки сільськогосподарських угідь, що приведе до утворення латифундій латиноамериканського типу з найменшими працівниками; по-друге, є негативні прогнози того, що банки стануть власниками великих земельних ділянок під час переходу заставної

землі у власність заставоутримувача; фінансові спекулянти скуповуватимуть землю і швидко перепродуватимуть за значно вищою ціною, що, у свою чергу, позначиться на вартості аграрної продукції і спричинить інфляцію; селяни необачно стануть продавати права на землю за низькими цінами тощо. Проте здебільшого ці побоювання є безпідставними [8, с. 246].

Отже, відсутність вільного обігу землі на ринку, невизначеність законодавчих умов та аграрно-політичного курсу влади приводить до постійного заниження реальної ціни на землі сільськогосподарського призначення, а отже, і вартості застави під кредит. Все це ускладнює відносини комерційних банків та аграрних підприємств щодо питання земельної іпотеки.

Погоджуємося з думкою про те, що формування механізмів, які б давали можливість залучати ресурси в аграрну сферу через можливість пропонування кредиторам застави, оцінка якої є досить чіткою, прозорою, а вартість у майбутньому – прогнозованою, вивело б основний засіб виробництва (землю) на якісно новий рівень використання за ефективністю та прагненням зберегти та покращити. Але при цьому повинне переходити право використання, а не право власності через задіяння особливих інституцій, до яких можна віднести земельний банк [3]. Варто зазначити, що у кожному конкретному сільськогосподарському підприємстві склад і структура оборотних активів різні і залежать від типу виробництва, складу витрат на виробництво продукції, що виготовляється, матеріально-технічного постачання тощо. Стан, склад та структура оборотних активів є важливим індикатором ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємства.

З метою підвищення ефективності використання оборотних активів як важливого чинника покращення фінансового стану підприємства доцільно забезпечувати необхідну ліквідність оборотних активів для підтримування визначеного рівня платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. Невід'ємним складником фінансової політики підприємства є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфеля короткострокових фінансових вкладень. Ефективність використання оборотних активів підвищується за скорочення часу знаходження їх у виробничих запасах, оптимізації за часом виробничого процесу, прискорення реалізації продукції та коштів у розрахунках, збільшення виробництва продукції та прибутку (чистого доходу) у розрахунку на кожну гривню обігових активів [2, с. 42].

Отже, для забезпечення відповідної організації кредитних відносин у сільському господарстві важливо правильно визначити та врахувати особливості аграрного виробництва, серед яких найважливішими є: багатогалузевий характер сільськогосподарської діяльності; сезонність діяльності та тривалість виробничого циклу; вплив природних факторів; використання землі як основного засобу виробництва; висока капіталоозброєність праці, значна зношеність основних засобів; низька рентабельність і збитковість. Таким чином, перераховані особливості зумовлюють створення специфічних умов кредитування сільгоспвиробництва.

Для активізації процесів залучення фінансових ресурсів у сільське господарство варто виділити такі напрями, як:

1) формування належної нормативно-правової бази та доопрацювання земельного законодавства з метою закріплення реальних прав громадян на володіння та користування землею;

2) інституціональне забезпечення механізму кредитування аграрної галузі;

3) розвиток кооперації в сільському господарстві;

4) удосконалення системи лізингових операцій між суб'єктами економічних відносин в аграрній сфері;

5) формування на державному рівні системи заходів щодо фінансово-кредитної підтримки середнього і малого аграрного бізнесу.

Висновки і пропозиції. Встановлено, що структура і розміщення оборотних коштів залежать від сфери їх функціонування: виробничої, торгово-посередницької, сфери послуг (зокрема фінансових). Для організації ефективної господарської діяльності важливо враховувати, що різні форми оборотних коштів підприємства мають неоднакову інвестиційну привабливість. Ще однією умовою ефективного формування і використання обо-

ротних коштів є їх нормування. За результатами дослідження визначено склад оборотних коштів за елементами оборотних активів підприємства відповідно до затверджених форм фінансової звітності та джерелами формування (шляхами фінансування).

Необхідно відзначити, що в бухгалтерському обліку елементи оборотних коштів визнаються активами; за джерелами формування оборотні кошти поділяють на власні, залучені та притримувані до власних. Для дослідження механізму формування і використання оборотних коштів нами враховано їх класифікацію на нормовані (виробничі запаси, залишки готової продукції на складах тощо) і ненормовані (відвантажена продукція, грошові кошти і засоби на рахунках).

Фінансово-економічною специфікою оборотних коштів можна вважати те, що у своєму кругообігу вони проходять послідовно три стадії: грошової (вартісної), виробничої і товарної. У процесі розширеного виробництва грошова форма на товарній стадії кругообігу водночас виступає як нова точка обороту – первинна грошова стадія обороту коштів.

Список використаних джерел:

1. Аранчій В.І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах / В.І. Аранчій // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. Полтава: ПДАА. 2011. Вип. 2. Т. 1. С. 10–15.
2. Галич О.А. Особливості формування та ефективного використання оборотних засобів у сільськогосподарських підприємствах / О.А. Галич, Н.С. Скубій // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. Вип. 2. Т. 2. 2011. С. 39–43.
3. Макаренко П.М. Теоретичні питання взаємозв'язку кругообігу капіталу і руху кредиту в АПК / П.М. Макаренко // Економіка АПК. 2007. № 5. С. 91–94.
4. Муравський О.А. Механізм формування оборотних коштів сільськогосподарських підприємств / О.А. Муравський // Науковий вісник НАУ. 2001. № 43. С. 215–218.
5. Муравський О.А. Відмивання «брудних грошей» комерційними банками та шляхи протидії / О.А. Муравський, А.В. Гречаний // Науковий вісник Національного аграрного університету. 2002. Вип. 50. С. 318–328.
6. Муравський О.А. Управління джерелами фінансування оборотних активів сільськогосподарських підприємств / О.А. Муравський // «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства»: міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 груд. 2014 р.: тези доп. Чернівці, 2014. С. 43–46.
7. Попов В.М. Сучасні особливості фінансового забезпечення сільського господарства / В.М. Попов. URL: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/27.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/27.pdf).
8. Прокопенко В.Ю. Кредит під заставу землі сільськогосподарського призначення – дієвий інструмент залучення фінансових ресурсів для потреб сільського господарства / В.Ю. Прокопенко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України: електронне наукове фахове видання / Національний університет державної податкової служби України; гол. ред.: П.В. Мельник. 2011. № 2. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Zpnudps/index.html>.

Муравський А. А.

Національний університет біоресурсів і природопольовання України

СПЕЦИФИКА ФОРМИРОВАНИЯ ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Резюме

Исследованы теоретические и практические аспекты специфики формирования оборотных средств сельскохозяйственных предприятий. Определены источники формирования и основные стадии воспроизводства оборотных средств. Показано влияние особенностей сельскохозяйственного производства на организацию кредитных отношений.

Ключевые слова: оборотные средства, финансовые ресурсы, кредитные отношения, сельскохозяйственные предприятия.

Muravskiy O. A.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

SPECIFICATION FORMATION CURRENT ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Summary

Investigated theoretical and practical aspects of the specificity of formation current assets of agricultural enterprises. Defined sources of formation and the main stages of reproduction of current assets. Shown influence of the features of agricultural production on the organization of credit relations.

Key words: current assets, financial resources, credit relations, agricultural enterprises.